HAKIM OXUCUDUR

Bu kiçik ön sözü yazmaq istərkən fikrimə bir sual gəldi: mən ilk hekayəmi nə vaxt yazmışam?

Nə vaxt?

Doğrusu, bu suala heç cürə cavab verə bilmirəm, çünki o ilk yazının nə adını, nə də vaxtını xatırlayıram.

Mən əlifbanı çox erkən öyrənmişdim və Azərbaycan nağıllarını, eləcə də başqa xalqların, Andersenin, Qaufun, Pyerronun, Qrimm qardaşlarının, Yerşovun, Pavel Bajovun, Abdulla Şaiqin nağıllarını, başqa kitabları hələ birinci sinifə gedənə qədər özüm oxumuşdum. O kitabların, misal üçün «Saman dana», «Slavyan nağılları», «Tık-tık xanım» kimi kitabların çoxdan itib-batmış mən oxuduğum nəşrlərinin rəngi də, şəkilləri də, hətta adlarının yazılışları da mənim yaddaşımdadı, amma ilk yazımı nə vaxt yazmışam?– heç vəchlə yadıma sala bilmirəm.

Orası yaxşı yadımdadı ki, 5-6 yaşımda həmişə atamın yazı mizinin üstündə olan ağ kağızlardan götürüb ortadan ikiyə bölürdüm və evdə heç kim olmayanda nağıllar (!), hekayələr (!!) yazırdım.

O ağ kağızları ona görə ikiyə bölürdüm ki, yazıb qurtarandan sonra onları, görünməsin deyə, jurnal vərəqlərinin arasına qoyub – guya ki, jurnalda çap olunmuş hansısa yazıçıların əsərləridir – nənəmə – Ilyas Əfəndiyevin anası Bilqeyis xanıma oxuyurdum.

Mən oxuyurdum, nənəm də, qəribəydi, nədənsə, eynəyini taxıb «Kazbek» papirosunu çəkə-çəkə diqqətlə mənə qulaq asırdı. Nənəm, adətən, eynəyi özü kitab oxuyanda taxırdı (kitab oxumağı çox sevirdi və hər üç əlifbada – ərəb, latın, kiril – çox da oxuyurdu və sevimli yazıçıları Viktor Hüqo və Rəşad Nuri Güntəkin idi).

Yazdığımı oxuyub qurtarandan sonra soruşurdum:

– Necədi?

– Yaxşıdı,– deyirdi.

Və nənəmin o «yaxşı»sı hər dəfə də, elə bil, bir işığa çönürdü, o işıq mənim içimə dolurdu və o işığın sevinci çox doğma, əziz bir hiss kimi indiyə qədər mənimlədir.

Həmişə o gözəl çağları xatırlayanda, nənəmin dodaqlarındakı təbəssüm mənim gözlərimin qabağına gəlir. Aydın məsələdir ki, nənəm jurnalların arasında gizlədib oxuduğum o kağızları heç görməsə də, başa düşürdü ki, mən öz yazılarımı oxuyuram, amma o zaman mən bunu bilmirdim və içimdəki o işığın sevinci ilə küçəyə çıxıb (Mirzə Fətəli küçəsində yaşayırdıq) çox-çox yuxarılardan – göyün yeddinci qatından məhəllə uşaqlarına baxırdım və elə bil, o işıq elə bizim məhəllənin də üstünə düşürdü: evimizdən bir az yuxarıdakı köhnə Sarı hamamın rəngi gözgörəti təzələnirdi, Dar dalanın həmişəki kölgəsi açılırdı, küçəyə döşənmiş qənbər daşlar işım-işım işıldayırdı.

Elə o vaxtlar idi, bir səhər qəribə bir söhbətin şahidi oldum.

Səhər yuxudan oyanmışdım, amma hələ yerimdən durmamışdım, açıq qapıdan o biri otaqda nənəmin dediyi sözləri eşitdim:

– Deyəsən, bu da yazıçı olacaq...

Ilyas Əfəndiyev:

– Bilirəm,– dedi.

Şəkk-şübhə yox idi ki, söhbət məndən gedirdi və atamın o «bilirəm» xatircəmliyi, o sözü o cür arxayın və qəti deməsi o zaman mənə qətiyyən qəribə görünmədi, amma sonralar, xüsusən Ilyas Əfəndiyevin vəfatından sonrakı bu səkkiz ildə hərdən o «bilirəm»i yadıma salanda, doğrusu, çox qəribə (və təsirli!) bir hiss keçirirəm...

Ilk romanımın süjeti (!) də, adı da – «Sənubərin göz yaşları» – yaxşı yadımdadı və o romanı mən Şuşada, 2-ci sinifdən 3-cü sinifə keçəndə yay tətilində yazmışdım. Çox təəssüf ki, o gözəl dəftər (romanı dama-dama qalın dəftərdə yazmışdım) arxivimdə qalmayıb, amma sonralar yazdığım «Bəşər övladı Həsən» (Andersen-Nyeksenin «Bəşər övladı Ditte» əsərinin təsirilə belə bir ad qoymuşdum) romanı indiyə qədər mənim arxivimdədir.

O da yaxşı yadımdadır ki, 7-ci sinfi qurtarandan sonra yazılarımı oxumaq üçün atama verirdim ki, fikrini desin və elə atamın da məsləhətilə yazdığım hekayələri Isa Hüseynova göstərməyə başladım. Isa Hüseynov Hüsü Hacıyev küçəsindəki məşhur Yazıçılar binasının 3-cü blokunda, 5-ci mərtəbədə yaşayırdı (elə indi də o binada, amma 1-ci blokda yaşayır) və axşamlar onun evində, onun yazı masasının qarşısında oturub hekayələrim haqqında dediyi fikirlərə, qeydlərə, iradlara və tərifləra qulaq asırdım.

Uzun illər boyu, aydın məsələdir ki, mən çox-çox yaradıcılıq söhbətlərinin şahidi və iştirakçısı olmuşam, amma tam bir səmimiyyətlə deyirəm ki, Isa Hüseynovun yazı mizinin qarşısında oturub o hekayələr haqqında onun fikirlərinə qulaq asdığım o çağlar mənim həyatımdakı yaradıcılıq söhbətlərinin ən ucalarından biridir və o ovqat da həmişəlik olaraq mənimlədir.

Ilyas Əfəndiyevlə Mehdi Hüseyn çox yaxın dost idilər və təbii ki, Mehdi əmi (onu belə çağırırdım) mənim yazmağımdan yaxşı xəbərdar idi və yazdıqlarımı oxumaq istəyirdi, amma mən o hekayələri ona 15 yaşımdan sonra verməyə başladım. Mehdi Hüseyn o yazıları çox diqqətlə və mənim açıq-aşkar hiss etdiyim bir maraqla oxuyurdu, amma fikirlərini söyləyəndə heç bir güzəştə getmirdi, iradlarını deyirdi, mən də qızışıb onunla mübahisə edirdim, axırda Mehdi Hüseyn tab gətirməyib gülə-gülə:

– Ə, bu Elçin məni yordu!– deyirdi.

Çox istəyirdim ki, mətbuatda çap olunum.

Nəhayət, bir gün Isa Hüseynov oxuduğu yeni hekayələrimin arasında birini çapa layiq bildi və mənim o hekayəm 1959-cu il iyulun 5-də «Azərbaycan gəncləri» qəzetində dərc olundu. Hekayənin adı «O inanırdı» idi və bu mənim mətbuatda dərc olunan ilk yazım idi.

O zaman 16 yaşım var idi.

Ilk kitabım – «Min gecədən biri» adlı hekayələr toplusu 1966-cı ildə nəşr olundu.

Sonra «Açıq pəncərə» və «Sos» povestlərim nəşr edildi.

O yazıların hamısı mənim üçün, əlbəttə, əzizdir, amma bu gün mən əlyazmalarını oxuduğum cavanlara həmişə məsləhət görürəm ki, çap olunmağa tələsməsinlər və özümü misal gətirirəm, yəni bu mənada misal gətirirəm ki, 1967-68-ci illərə qədər yazdığım hekayə və povestləri bu gün mən heç bir kitabıma daxil etmirəm.

Bəli, onlar mənim üçün əzizdir, hətta çox əzizdir, mən qəti surətdə onlardan imtina etmək fikrində deyiləm (onsuz da, yazıya pozu yoxdur!), amma əvvəllər də bir neçə dəfə söylədiyim bir fikri yenə təkrar etmək istəyirəm: mətbuat həvəskarın yox, professionalın əsərini çap etməlidir və mətbuat yazıçı olmaq istəyən adamın yazıçı olmasına qədər keçdiyi yolu öz səhifələrində əks etdirməyə borclu deyil.

«Yaradıcılıq» sözü ilə «sənətkar» sözü eyni mahiyyətlidir, əslində, sinonimdirlər («gizli» sinonim!), həvəskarın yaradıcılığı olmaz, sənətkarın yaradıcılığı olar.

Mən bu 10 cildliyə də 1968-ci ilə qədər yazdığım hekayə və povestləri daxil etməmişəm.

Indicə bu «10 cildlik» sözlərini yazanda yenə uşaqlıq illərimi xatırladım.

Ilyas Əfəndiyev çox oxuyan, klassik və müasir dünya ədəbiyyatına yaxından bələd olan bir yazıçı idi və onun yaxşı kitabxanası var idi və o kitabxanadakı kitablarla mənim aramda qəribə bir ünsiyyət, hətta mən deyərdim ki, bir münasibət var idi.

O kitablar mənim üçün, əslində, canlı məxluqlar kimi bir şey idi.

Mən rəflərə düzülmüş o kitablarla, xüsusən çoxcildliklərlə – Şekspir, Molyer, Tolstoy, Balzak, Stendal, Dikkens, Dostoyevski... – fəxr edirdim və ona görə yox ki, baxın, bizdə belə kitablar var, ona görə ki, öz-özlüyündə belə kitablar var, necə ki, qardaşla fəxr edirsən, atayla, oğulla fəxr edirsən.

Mən məhz kitab olduğu üçün kitabla fəxr edirdim.

Və o gözəl xəyallar aləmi də yaxşı yadımdadır ki, indi fikir məni tez-tez keçmişə apardığı kimi, o zaman da fikir məni tez-tez gələcəyə aparanda gözlərimin qabağına mənim öz gələcək cildlərim gəlirdi: 50 cild... 60 cild... 100 cild...

... Mənim 2 cildlik ilk «Seçilmiş əsərlər»im 1987-ci ildə nəşr olunub. Sonralar xeyli kitabım çıxsa da, bu 10 cildlik mənim ikinci «Seçilmiş əsərlər»imdir.

Mən bu cildlərə yalnız mətbuatda çap olunmuş əsərlərimi salmışam.

Bu 10 cildlik mənim üçün, əlbəttə, indiyə qədərki yazı-pozu işlərimin, bir növ, yekunlaşdırılmasıdır və orası da aydın məsələdir ki, bu zaman da, istər-istəməz, bir sual peyda olur: nə yazmısan? necə yazmısan? niyə yazmısan?..

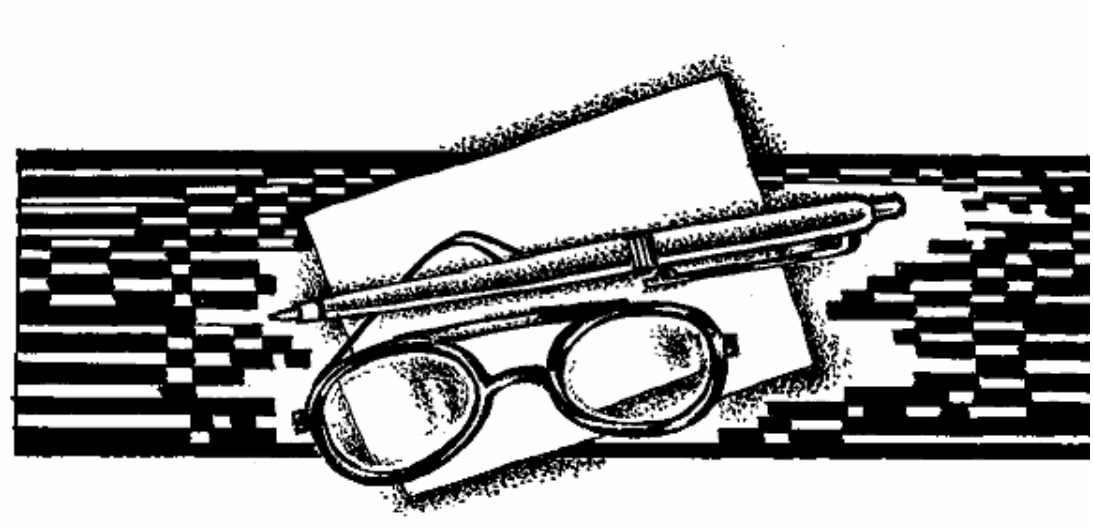
Mən bu suala da cavab vermirəm (bəlkə cavab vermək istəmirəm?).

Çünki o cavabın sahibi oxucudur.

Mən isə, yalnız onu deyə bilərəm ki, olanı budur.

E l ç i n
2 oktyabr 2004.
Zuğulba.

HEKAYƏLƏR

MƏNLƏ MƏN ARASINDA

Mən bu kitaba[1] son 32 ildə yazdığım hekayələri daxil etmişəm.

32 il – bir igidin ömrü...

Aradan 32 il keçib, amma bu hekayələrdən hər birini yazdıran ovqat bütün bu illər boyu mənim yaddaşıma hopub qalıb və indi – bu sətirləri yazdığım 2000-ci ilin küləkli payız gecəsi o ovqatı mən həmin uzun (və bir göz qırpımlıq!) illərin ağrısı-acısı və sevinci ilə, itkiləri və qazancları ilə 32 il bundan əvvəlkindən çox fərqlənən hissiyyatımda yenidən yaşayıram.

Və bu dəm mən sidq-ürəkdən Allaha şükür edirəm ki, 32 ildən sonra bu hekayələri bir yerə toplamağı mənə qismət etdi.

Bir də mən öz yazıçı taleyimdən razıyam ki, 32 ildən sonra bu hekayələrdə bircə sözə belə toxunmadan onları vaxtilə necə yazılmış və necə çap olunmuşdusa, eləcə də yenidən nəşr etdirirəm.

Epoxalar dəyişdi, siyasi-ictimai münasibətlər dəyişdi və mən – oxucudan gizlətmirəm – daxili bir qürur hissi keçirirəm ki, bu hekayələrdə bu gün mənim gizlətmək istəyəcəyim, xəcalət çəkəcəyim, unutmağa çalışacağım bircə söz də yoxdur.

Bu hekayələrin bir qismi olsun ki, yaxşı hekayələrdir, başqa bir qismi bəlkə də nisbətən alınmayıb, amma onlarda bir zərrəcik də desən, yalan yoxdur.

Və bu hekayələr – mövzusundan, yaxşılığından-pisliyindən, yaxınlığından-uzaqlığından asılı olmayaraq, bir yerdə, bir küll halında – mənəm!

32 il bundan əvvəl XXI əsr və üçüncü minillik mənim üçün çox uzaq bir gələcəyin qeyri-real rəqəmləri idi, amma bu gün onlar real həyatımızın göstəriciləridir.

Bu hekayələr bugünkü Elçinlə əlçatmaz, ünyetməz bir keçmişdə qalmış 32 il bundan əvvəlki o Elçin arasında, bəlkə də, ən doğma bir bağlılıqdır, həmin doğma xətdir ki, o cavan yazıçı ilə, o cavan yazıçının hiss-həyəcanı, qara saçları və məchul bir gələcəyə (bu günə!) tuşlanmış baxışları ilə məni birləşdirir.

Mən bu kitabın adını, şirini və acısı ilə bərabər, yaşanmış o illərin ancaq mənə məxsus hiss-həyəcanı şərəfinə «32» qoymaq istəyirdim.

Amma, bax, indicə qələmi götürdüm və bu hekayələr toplanmış qovluğun üstündə həmin hekayələrdən birinin adını yazdım: «Baladadaşın ilk məhəbbəti».

Ona görə yox ki, 1972-ci ildə yazılmış bu hekayə məşhur oldu, əsasında film çəkildi, bir çox dillərə tərcümə edildi, mənim Moskvada rus dilində nəşr olunmuş ilk kitabımın adını daşıdı vəs.

Ona görə də yox ki, bu hekayəyə qədər «aerodrom» papaqlı baladadaşlar sənətdə ancaq satiranın hədəfi olurdu, az qala, mənəvi məhdudluq meyarına (!) çevrilirdi və birdən-birə bu «aerodrom» papaqlı şumaqədər ustasının lirik-romantik (yəni insani!) aləmi peyda oldu.

Yəqin daha çox ona görə ki, Baladadaşın varlığı, onun təmizliyi, iddiasızlığı, səmimiliyi mənim üçün bu 32 ilin daşınan yükü müqabilində çox əhəmiyyətli bir şeydir.

1"Baladadaşın ilk məhəbbəti"kitabına ("Qapp-Poliqraf" nəşriyyatı,Bakı, 2000) yazılmış ön söz.